

Absamatov Abdulaziz Anvar o'g'li

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti 1-bosqich
magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxarda chiqayotgan maishiy chindilarni xavfsizlantish va ularni salbiy oqibatlarini kamaytirish, axoling xabordorligini oshirish.

Kalit so'zlari: Shaharlar, maishiy chiqindilar, chiqindi ajratish madaniyati, ekologik barqarorlik, kompost.

Urbanizatsiyaning tez sur'atlarda rivojlanishi shaharlarda maishiy chiqindilar muammosini kuchaytirdi. Aholining o'sishi, iste'molning ortishi va zamonaviy hayot tarzi natijasida chiqindilar miqdori oshib bormoqda. Ushbu chiqindilarni xavfsizlantirish nafaqat atrof-muhitni asrash, balki inson salomatligini saqlash va barqaror rivojlanishga erishish uchun ham muhimdir. Shaharlar sonining ortishi bilan maishiy chiqindilar miqdori ham oshib bormoqda. Xalqaro ma'lumotlarga ko'ra, 2050-yilga kelib dunyo bo'ylab maishiy chiqindilar hajmi ikki baravarga ortishi kutilmoqda. Bu jarayon ekologiya, sog'liq va ijtimoiy jihatlariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababdan shahar maishiy chiqindilarini xavfsizlantirish muhim masala sifatida o'rta qamoqda.

Chiqindilarni xavfsizlantirishning ahamiyati.

Maishiy chiqindilar noto'g'ri boshqarilganda, ekologik va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. Ular orasida:

- Atmosferaning ifloslanishi (chirimayotgan chiqindilardan chiqqan metan va boshqa zararli gazlar).
- Yer osti suvlarining kimyoviy ifloslanishi.
- Gigiena muammolari va aholi orasida kasalliklarning tarqalishi.
- Tuproqning unumdorligini yo'qotishi.

1-rasm. Ifloslangan suvlar.

Muammolar:

1. Chiqindilarni saralash tizimining yetishmasligi.

Aholi orasida chiqindilarni ajratib yig'ish odati keng tarqalmagan. Bu esa qayta ishlash imkoniyatini cheklaydi.

2. Poligonlarning haddan tashqari to'lib ketishi.

Ko'pchilik shaharlarda chiqindilar to'planadigan poligonlar ekologik xavfsizlik talablariga javob bermaydi.

3. Qayta ishlash sanoatining rivojlanmaganligi.

Ko'plab mamlakatlarda chiqindilarni qayta ishlash tizimi samarali ishlamaydi yoki cheklangan imkoniyatlarga ega.

4. Aholining xabardorligi pastligi.

Ko'pchilik maishiy chiqindilarni xavfsiz boshqarishning ahamiyatini to'liq tushunmaydi.

Yechimlar:

1. Chiqindilarni ajratib yig'ish tizimini joriy etish.

Chiqindilarni organik (yemiriladigan) va noorganik (plastik, metall, shisha) turlarga ajratish uchun maxsus konteynerlar o'rnatilishi kerak.

2. Qayta ishlash sanoatini rivojlantirish.

Chiqindilarni qayta ishlash zavodlari sonini oshirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali resurslarni qayta ishlash darajasini oshirish mumkin.

3. Biologik chiqindilarni kompost qilish.

Oshxona va bog' chiqindilaridan tabiiy o'g'itlar ishlab chiqarish tuproq

unumdorligini oshiradi va chiqindilar hajmini kamaytiradi.

4. Zamonaviy poligonlar qurish.

Ekologik xavfsizlik talablariga javob beradigan chiqindi poligonlari tuproq va suv resurslarini himoya qiladi.

5. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish

Chiqindilarni qayta ishlashning zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish, masalan, chiqindilarni energiyaga aylantirish (Waste-to-Energy) usullari ekologik xavfsizlikni ta'minlashga yordam beradi.

6. Aholini xabardor qilish.

Ommaviy axborot vositalari orqali targ'ibot ishlari olib borish va ta'lim muassasalarida chiqindilarni xavfsiz boshqarish bo'yicha dasturlarni joriy etish muhim.

2-rasm Chiqindilarni uy sharoitda ajratish.

Xulosa

Maishiy chiqindilarni xavfsiz boshqarish barqaror shahar hayotini ta'minlashning asosiy shartidir. Bu nafaqat ekologik barqarorlikni, balki iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Ushbu muammoni hal qilish davlat, biznes va jamiyatning hamkorligini talab qiladi. Natijada, biz kelajak avlodlar

uchun toza va xavfsiz muhit yaratishimiz mumkin.

Adabiyotlar:

- 1.A. Ibragimov, A. No'monjonov. Atrof – muhitga bezarar biogas ishlab chiqarish. Farg'ona davlat universiteti. Mintaqadagi ekologik muommolar va ularning yechimi. Farg'ona 2012
- 2.A. No'monjonov, I. Qo'qonboyev. Istiqbolli enrgiya manbai. Muqumiy nomidagi Qo'qon davlat Pedagogika institute. Ilm, fan taraqqiyot integratsiyasi. Farg'ona 2010.
- 3.Arsolnov, T. Sultonov, M.Xo'jaev. O'zbekistonda biogaz texnologiyalarini rivojlantirish omillari va uning moliyaviy manbaalari.
4. Kaza, S., Yao, L., Bhada-Tata, P., Van Woerden, F. (2018). What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. The World Bank.
<https://openknowledge.worldbank.org>.
Bu maqola chiqindilarni global boshqarish masalalari va kelajakdagi tendensiyalarni yoritadi.
- 5.Wilson, D. C., Velis, C., Cheeseman, C. (2006). Role of informal sector recycling in waste management in developing countries. Habitat International, 30(4), 797–808.
Chiqindilarni boshqarishda norasmiy sektorning ahamiyati haqida ilmiy maqola. Internet manbalari.
- 6.United Nations Environment Programme (UNEP)(Birlashgan millatlar atrof muhit progeammasi).
Solid Waste Management Overview.(Qattiq chiqindi boshqaruvi)
<https://www.unep.org>.
- 7.European Environment Agency (EEA):(Yevropa atrof muhit tashkiloti)
Municipal waste management in Europe.
<https://www.eea.europa.eu>.
- 8.Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO):
Health impacts of waste management.
<https://www.who.int/>
- 9.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorlari va Me'yoriy hujjatlari:
Chiqindilarni boshqarish to'g'risidagi qonun.
- 10.Lex.uz
- 11.Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi materiallari:
<https://www.uznature.uz>